

HOZIRGI XITOIY TILIDA TAQQOSLASH KONSTRUKSIYALARI

Rasulova Gulpari

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti

gulparirasulova10@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola hozirgi xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalarini chuqur tahlil qilishga bag'ishlangan. Taqqoslash ifodalari tilning muhim qismi bo'lib, turli darajadagi farq va o'xshashliklarni ko'rsatishda asosiy vosita hisoblanadi. Tadqiqotda ushbu konstruksiyalarning asosiy turlari, grammatik tuzilishi va semantik xususiyatlari o'rganiladi. Xususan, "比 (bǐ)", "跟... 一样 (gēn... yīyàng)", "没有 (méiyǒu)" kabi asosiy shakllar va ularning qo'llanilish kontekstlari ko'rib chiqiladi. Maqola xitoy tilini o'rganuvchilar va tilshunoslar uchun taqqoslash ifodalarini tushunishda amaliy va nazariy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Hozirgi xitoy tili, Taqqoslash konstruksiyalari, Xitoy grammatikasi, Sintaksis, Semantika, 比 (bǐ), 跟... 一样 (gēn... yīyàng), Tilshunoslik

Kirish

Hozirgi xitoy tili jahon miqyosida tobora ortib borayotgan iqtisodiy, siyosiy va madaniy ta'sirga ega bo'lganligi sababli, uning lingvistik xususiyatlarini chuqur o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Tilshunoslikda taqqoslash konstruksiyalari obyektlar, hodisalar yoki harakatlar o'rtasidagi munosabatlarni ifodalashning asosiy vositalaridan biri bo'lib, nutqning aniqligi va ifodaliligini ta'minlaydi. Xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalari bo'yicha avvalgi ilmiy ishlar ularning grammatik xususiyatlari, shakllanishining o'ziga xos jihatlari hamda semantik va strukturaviy xususiyatlariga asoslangan tasnifini atroflicha o'rgangan [1]. Biroq, ushbu tadqiqotlarga qaramay, muhim tadqiqot bo'shlig'i aniqlangan: taqqoslash konstruksiyalari doirasidagi darajalanish (gradation) masalasi hali alohida monografik tadqiqot mavzusi bo'lmagan [1]. Shu bilan birga, o'zbek tilshunosligida ham xitoy tili, xususan, uning grammatik va semantik xususiyatlari bo'yicha qiyosiy tadqiqotlarga qiziqish yuqori bo'lib, bu yo'nalishda Toshkent davlat sharqshunoslik universitetida ko'plab ilmiy ishlar himoya qilingan [3], shuningdek, turli tillarning semantik-grammatik tuzilmalari qiyosiy tahlil qilinmoqda [5].

Ushbu tadqiqotning maqsadi hozirgi xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalarini kompleks tahlil qilish, ularning strukturaviy, semantik va pragmatik xususiyatlarini aniqlash hamda darajalanishni ifodalash mexanizmlarini chuqur o'rganish orqali yuqorida qayd etilgan ilmiy bo'shliqni to'ldirishdan iborat. Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: xitoy tilida taqqoslash tushunchasining nazariy asoslari va tasnifini ko'rib chiqish; "比 (bǐ)" konstruksiyasi va uning variantlarining tuzilishi,

semantikasi va qo'llanilishini tahlil qilish; tenglik, notenglik va ustunlikni ifodalovchi boshqa taqqoslash konstruksiyalarini o'rganish; daraja va miqdorni kuchaytiruvchi "更 (gèng)", "最 (zuì)" kabi taqqoslashlarning funksiyalarini aniqlash; hamda taqqoslash konstruksiyalarining pragmatik va uslubiy xususiyatlarini tadqiq etish.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Hozirgi xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalarini chuqur o'rganishga qaratilgan ushbu tadqiqot, mavjud ilmiy adabiyotlarning keng qamrovli tahliliga asoslanadi. Avvalgi ilmiy ishlar xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalarining grammatik xususiyatlari, shakllanishining o'ziga xos jihatlari hamda semantik va strukturaviy xususiyatlariga asoslangan tasnifini atroflicha o'rgangan bo'lsa-da [1], darajalanish (gradation) masalasi hali alohida monografik tadqiqot mavzusi bo'lmagan. Ushbu bo'shliqni to'ldirish maqsadida, mavjud adabiyotlarni tanqidiy ko'rib chiqish, ularning yutuqlari va cheklovlarini aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Xitoy tilshunosligida taqqoslash konstruksiyalariga bag'ishlangan dastlabki ishlar asosan deskriptiv xarakterga ega bo'lib, ularning sintaktik tuzilishi va asosiy semantik funksiyalarini tavsiflashga qaratilgan edi. Keyinchalik, funksional grammatika va kognitiv lingvistika yondashuvlari rivojlanishi bilan, taqqoslash konstruksiyalarining nafaqat shakliy, balki ma'no va qo'llanilishdagi nozik jihatlari ham o'rganila boshlandi. Xususan, "比 (bǐ)" konstruksiyasi xitoy tilidagi taqqoslashning markaziy vositasi sifatida doimiy e'tiborda bo'lgan. Tadqiqotchilar "比 (bǐ)" ning turli variantlari, masalan, "比...更 (bǐ...gèng)", "比...多 (bǐ...duō)", "比...得多 (bǐ...deduō)" kabi kuchaytirish va farqlashni ifodalovchi tuzilmalarni tahlil qilishgan. Ular "比 (bǐ)" konstruksiyasining asosiy sintaktik sxemalarini (A 比 B + sifat/fe'l) va uning salbiy shakllarini (A 不比 B + sifat/fe'l) batafsil ko'rib chiqdilar. Shuningdek, "比 (bǐ)" ning kontekstga bog'liq ma'no o'zgarishlari, uning turli nutq vaziyatlarida ifodalaydigan ustunlik, kamchilik yoki tenglikning nisbiy darajalari ham diqqat markazida bo'lgan. Biroq, bu tahlillar ko'pincha "比 (bǐ)" ning umumiy grammatik tavsifi doirasida qolib, darajalanishning tizimli va kompleks mexanizmlarini alohida tadqiq etishga yetarli e'tibor qaratmagan.

Tenglikni ifodalovchi taqqoslash konstruksiyalari, masalan, "跟...一样 (gēn...yīyàng)", "像...一样 (xiàng...yīyàng)" kabi shakllar ham xitoy tilshunosligida keng o'rganilgan. Bu konstruksiyalar obyektlar yoki hodisalar o'rtasidagi o'xshashlikni, tenglikni yoki bir xil darajani ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlar ularning sintaktik joylashuvi, semantik nuanslari va uslubiy farqlarini yoritgan. Masalan, "跟...一样 (gēn...yīyàng)" ko'proq obyektiv tenglikni, "像...一样 (xiàng...yīyàng)" esa ko'proq subyektiv o'xshashlikni yoki metaforik taqqoslashni ifodalashi mumkinligi qayd etilgan. Notenglik

va ustunlikni ifodalovchi boshqa konstruksiyalar, masalan, "不如 (bùrú)" (kamroq yaxshi/teng emas) yoki "没有 (méiyǒu)" (teng emas/kamroq) kabi shakllar ham o'ziga xos grammatik va semantik xususiyatlari bilan tahlil qilingan. Bu tadqiqotlar taqqoslashning turli shakllarini tizimlashtirishga yordam bergan bo'lsa-da, ularning darajalanishni ifodalashdagi o'zaro aloqasi va umumiy mexanizmlari chuqur o'rganilmagan.

Daraja va miqdorni kuchaytiruvchi "更 (gèng)" (ko'proq/yanada) va "最 (zui)" (eng) kabi so'zlar taqqoslash konstruksiyalarining ajralmas qismi hisoblanadi. Ular sifatlar, fe'llar va ba'zan otlar bilan birgalikda ishlatilib, taqqoslanayotgan xususiyatning darajasini kuchaytirish yoki eng yuqori darajasini ifodalash uchun xizmat qiladi. Mavjud adabiyotlarda "更 (gèng)" ning qiyosiy darajani, "最 (zui)" ning esa orttirma darajani shakllantirishdagi funksiyalari batafsil yoritilgan. Ular ko'pincha "比 (bǐ)" konstruksiyasi bilan birgalikda ishlatilib, taqqoslashning aniq darajasini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Masalan, "他比我更高 (tā bǐ wǒ gèng gāo)" (U mendan ham balandroq) yoki "他是班上最高的学生 (tā shì bān shàng zuì gāo de xuéshēng)" (U sinfdagi eng baland bo'yli o'quvchi). Ushbu tadqiqotlar "更 (gèng)" va "最 (zui)" ning sintaktik joylashuvi, semantik diapazoni va turli kontekstlardagi qo'llanilishini o'rganagan. Biroq, ularning darajalanish tizimidagi o'rni, boshqa darajalanish vositalari bilan o'zaro munosabati va darajalanishning umumiy nazariyasi doirasidagi tahlili yetarli darajada emas. Ya'ni, bu elementlar alohida-alohida o'rganilgan bo'lsa-da, ularning birgalikda darajalanishning murakkab tizimini qanday yaratishi va bu tizimning xitoy tiliga xos xususiyatlari monografik jihatdan tadqiq etilmagan [1].

So'nggi yillarda xitoy tilshunosligida korpus lingvistikasi va kognitiv lingvistika kabi zamonaviy tadqiqot metodologiyalaridan foydalanish tobora kengayib bormoqda. Bu yondashuvlar til hodisalarini katta hajmdagi real nutq materiallari asosida tahlil qilish imkonini beradi. Masalan, xitoy tilidagi 成语 (chéngyǔ) va 惯用语 (guànyòngyǔ) kabi frazeologik birliklarni korpus tahlili orqali o'rganish, ularning strukturaviy, semantik va uslubiy xususiyatlarini chuqur yoritishga xizmat qilgan [2]. Bunday metodologik yutuqlar taqqoslash konstruksiyalarini ham yangicha nuqtai nazardan, ya'ni ularning real nutqdagi chastotasi, kollokatsiyalari va pragmatik funksiyalarini aniqlash orqali tadqiq etish uchun zamin yaratadi. Mavjud adabiyotlarda taqqoslash konstruksiyalarining pragmatik va uslubiy xususiyatlari, ularning nutqiy vaziyatga, so'zlovchining niyatiga va tinglovchining idrokiga bog'liq holda qanday o'zgarishi ham qisman o'rganilgan. Ba'zi tadqiqotlar taqqoslash konstruksiyalarining ritorik funksiyalari, ularning persuasiv nutqda yoki adabiy matnlarda ifodalilikni oshirishdagi rolini ko'rib chiqqan. Biroq, bu tahlillar ko'pincha alohida holatlar yoki cheklangan matnlar doirasida qolib, taqqoslash konstruksiyalarining pragmatik va uslubiy xususiyatlarini darajalanish bilan bog'liq holda tizimli ravishda o'rganishga yetarli e'tibor qaratmagan.

Yuqorida qayd etilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalari bo'yicha keng qamrovli va chuqur tadqiqotlar olib borilgan. Ular taqqoslashning asosiy grammatik shakllarini, semantik kategoriyalarini va ba'zi pragmatik jihatlarini yoritgan. "比 (bǐ)", "跟...一样 (gēn...yīyàng)", "不如 (bùrú)" kabi asosiy konstruksiyalar, shuningdek, "更 (gèng)" va "最 (zuì)" kabi daraja ko'rsatkichlari alohida-alohida yoki umumiy grammatik tavsiflar doirasida tahlil qilingan. Biroq, bu tadqiqotlarning aksariyati taqqoslash konstruksiyalarini darajalanishning kompleks tizimi sifatida emas, balki alohida grammatik hodisalar sifatida ko'rib chiqqan. Masalan, ko'plab ishlar "比 (bǐ)" ning sintaktik variatsiyalariga yoki uning ma'no nuanslariga e'tibor qaratgan bo'lsa, darajalanishning kognitiv asoslari, ya'ni insonning dunyoni darajali kategoriyalar orqali idrok etishi va bu idrokning til tizimida qanday aks etishi masalasi yetarlicha o'rganilmagan. Shuningdek, turli taqqoslash konstruksiyalari o'rtasidagi darajalanish munosabatlari, ularning bir-birini to'ldirishi yoki o'rnini bosishi kabi dinamik jihatlar ham chuqur tahlil qilinmagan. Natijada, darajalanishning xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalari orqali ifodalanish mexanizmlari, uning turli darajalarining o'zaro munosabati, ularning kognitiv asoslari va nutqdagi tizimli funksiyalari hali to'liq o'rganilmagan. Aynan shu jihat, ya'ni taqqoslash konstruksiyalari doirasidagi darajalanish masalasining alohida monografik tadqiqot mavzusi bo'lmaganligi [1], ushbu ishning dolzarbligini va ilmiy yangiligini belgilaydi. Bizning tadqiqotimiz mavjud bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, darajalanishni ifodalashning barcha lingvistik usullari va mexanizmlarini taqqoslash konstruksiyalari orqali chuqur tahlil qilishni maqsad qilgan. Bu, xitoy tilidagi darajalanish tizimining to'liqroq va izchil nazariy asosini yaratishga xizmat qiladi.

O'zbekiston ilmiy maktablarida xitoy tilini o'rganishga bo'lgan qiziqish so'nggi yillarda sezilarli darajada oshdi. Bu, Xitoyning global miqyosdagi iqtisodiy va madaniy ta'sirining kuchayishi bilan bevosita bog'liq bo'lib, o'zbek olimlari va mutaxassislari uchun xitoy tilining murakkab lingvistik tizimini chuqur o'zlashtirish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti (TDSHU) bu borada yetakchi markazlardan biri bo'lib, u yerda Osiyo va Afrika xalqlari tillari va adabiyotlari, qiyosiy tilshunoslik va tarjimashunoslik yo'nalishlarida ko'plab ilmiy ishlar, jumladan, 13 ta fan doktori (DSc) va 17 ta falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalari himoya qilingan [3]. Bu tadqiqotlar xitoy tilining turli jihatlarini, jumladan, leksik-semantik, grammatik va uslubiy xususiyatlarini o'zbek tili bilan qiyosiy tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, xitoy tilshunosligining turli sohalarida mahalliy kadrlar salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Masalan, Grafati platformasida mavjud bo'lgan 2022-2025 yillarda nashr etilgan maqolalar to'plami "Semantik va grammatik xususiyat" mavzusidagi tadqiqotlarning keng doirasini aks ettiradi. Bu ishlar orasida frazeologik birliklarning semantik-grammatik tuzilishi,

dialektlardagi leksik variatsiyalar, o‘zbek, ingliz, arab va fransuz tillaridagi grammatik kategoriyalarning qiyosiy tahlili kabi mavzular mavjud [5]. Bu esa o‘zbek tilshunosligida turli tillarning semantik-grammatik tuzilmalarini qiyosiy tahlil qilishga bo‘lgan yuqori qiziqishni ko‘rsatadi va ushbu sohada zamonaviy tadqiqot metodologiyalarining qo‘llanilishini ta‘minlaydi. Biroq, ushbu keng qamrovli tadqiqotlarga qaramay, hozirgi xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalarining darajalanishni ifodalash mexanizmlariga bag‘ishlangan alohida monografik ish o‘zbek tilshunosligida ham mavjud emas. Mavjud qiyosiy ishlar ko‘pincha umumiy grammatik kategoriyalarni yoki leksik birliklarni taqqoslashga qaratilgan bo‘lib, darajalanish kabi murakkab va tizimli hodisani xitoy tilining o‘ziga xos xususiyatlari nuqtai nazaridan chuqur tahlil qilmagan. Shu sababli, ushbu tadqiqot nafaqat xalqaro xitoy tilshunosligidagi bo‘shliqni to‘ldirishga, balki o‘zbek tilshunosligining xitoy tili grammatikasi bo‘yicha tadqiqotlariga ham muhim hissa qo‘shishga qaratilgan. Bu, shuningdek, xitoy tilini o‘rganuvchi o‘zbek talabalari va tadqiqotchilari uchun ham qimmatli manba bo‘lib xizmat qiladi, chunki u taqqoslash konstruksiyalarining murakkab tizimini chuqur va tizimli ravishda tushunishga yordam beradi, ularning nazariy va amaliy ahamiyatini oshiradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot hozirgi xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalari doirasidagi darajalanish masalasini hal qilish uchun kompleks metodologik yondashuvni qo‘llaydi. Mavjud adabiyotlar grammatik, strukturaviy va semantik tasnifga e‘tibor qaratgan bo‘lsa-da, darajalanish alohida monografik tadqiqot mavzusi bo‘lmagan [1]. Shu sababli, ushbu ish funksional grammatika va kognitiv lingvistika nazariyalarini integratsiya qiladi. Funksional grammatika til shakllarining kommunikativ funksiyalarga xizmat qilishini tahlil qilish uchun asos yaratadi, bu esa "比 (bǐ)", "跟...一样 (gēn...yīyàng)" va "不如 (bùrú)" kabi konstruksiyalarning real nutqdagi qo‘llanilishini va semantik nuanslarini chuqur o‘rganishga imkon beradi. Kognitiv lingvistika esa darajalanishning kontseptual asoslarini o‘rganish uchun vosita bo‘lib xizmat qiladi. U inson idrokining daraja, miqdor va sifatdagi farqlarni qanday tuzilishi va bu kontseptualizatsiyalarning xitoy til tizimida qanday kodlanishini tadqiq etishga yordam beradi. Ushbu ikki nazariy yondashuvning birlashuvi darajalanish ifodasining mexanizmlarini tushuntirishga qaratilgan bo‘lib, tilshunoslikdagi ushbu murakkab hodisani chuqurroq anglashga hissa qo‘shadi.

Tadqiqot natijalarining empirik asoslanganligi va reprezentativligini ta‘minlash maqsadida, ushbu ish zamonaviy xitoy tilining keng ko‘lamli korpusiga tayanadi. Korpus ma‘lumotlarini tanlash taqqoslash konstruksiyalarining haqiqiy qo‘llanilish usullari va kontekstual variatsiyalarini aniqlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Korpus turli matn turlarini, jumladan, zamonaviy adabiy asarlar, yirik xitoy ommaviy axborot vositalarining yangilik maqolalari, ilmiy matnlar va og‘zaki nutq transkripsiyalarini o‘z ichiga oladi. Bu ko‘p janrli yondashuv taqqoslash konstruksiyalarining turli registrlarda va kommunikativ

kontekstlarda qanday namoyon bo'lishini kuzatish uchun muhimdir. Korpus maxsus korpus lingvistikasi dasturlari yordamida tuziladi va qayta ishlanadi, bu yondashuv xitoy tilshunosligida frazeologik birliklarni tahlil qilishda ham samarali qo'llanilgan [2]. Asosiy korpus Pekin universiteti korpusi (PKU Corpus) yoki shunga o'xshash, ommaga ochiq zamonaviy standart xitoy tili korpusi bo'ladi, bu yetarli darajada keng va reprezentativ ma'lumotlar bazasini ta'minlaydi. Korpus materialini tanlash mezonlari zamonaviy til qo'llanilishini aniq aks ettirish uchun 2000-yildan keyin nashr etilgan matnlarga ustuvor ahamiyat beradi. Korpus "比 (bǐ)", "更 (gèng)", "最 (zuì)", "跟...一样 (gēn...yīyàng)", "像...一样 (xiàng...yīyàng)", "不如 (bùrú)" va "没有 (méiyǒu)" kabi taqqoslash konstruksiyalari bilan bog'liq kalit so'zlar va shakllar bo'yicha qidiriladi. Dastlabki ma'lumotlarni ajratib olish ushbu konstruksiyalarning barcha holatlarini aniqlashni, so'ngra tegishli bo'lmagan holatlarni filtrlash va faqat haqiqiy taqqoslash ifodalari tahlil uchun yakuniy ma'lumotlar to'plamiga kiritilishini ta'minlash uchun batafsil kontekstual tahlil o'tkazishni o'z ichiga oladi.

Tahliliy jarayonlar har bir tadqiqot maqsadini tizimli ravishda hal qilish uchun tuzilgan. Dastlab, xitoy tilida taqqoslash va darajalanishning nazariy asoslarini aniqlash uchun tavsifiy tahlil o'tkaziladi. Shundan so'ng, "比 (bǐ)" konstruksiyasi va uning variantlarining batafsil strukturaviy va semantik tahlili amalga oshiriladi. Bu tahlil "比 (bǐ)" ning asosiy sintaktik shakllarini (masalan, A 比 B + sifat/fe'l), kuchaytirish yoki farqlashni ifodalovchi turli shakllarini (masalan, "比...更 (bǐ...gèng)", "比...多 (bǐ...duō)", "比...得多 (bǐ...deduō)") va uning salbiy shakllarini (masalan, "不比 (bùbǐ)") aniqlashni o'z ichiga oladi. Har bir variant uchun uning tarkibiy elementlari, ularning kombinatsiyalari va qo'llanilishini boshqaruvchi grammatik qoidalar sinchkovlik bilan tahlil qilinadi. Semantik tahlil "比 (bǐ)" ning turli kontekstlarda ifodalaydigan aniq ma'nolariga, ustunlik, kamchilik yoki nisbiy tenglik ifodalari o'rtasidagi farqlarga e'tibor qaratadi. "比 (bǐ)" ning boshqa leksik va grammatik elementlar bilan o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladigan ma'no nuanslariga alohida e'tibor beriladi. Bu korpusdan tanlangan misollarning sifat tahlilini, shuningdek, ularning turli matn turlaridagi chastotasi va tarqalishining miqdoriy tahlilini o'z ichiga oladi. Maqsad, "比 (bǐ)" ning to'liq tavsifini berish va uning darajalanishni ifodalashdagi rolini tushunish uchun asos yaratishdir.

Keyinchalik, tadqiqot tenglik, notenglik va ustunlikni ifodalovchi boshqa taqqoslash konstruksiyalariga o'tadi. Bu "跟...一样 (gēn...yīyàng)" va "像...一样 (xiàng...yīyàng)" kabi tenglik yoki o'xshashlikni ifodalovchi tuzilmalarni chuqur o'rganishni o'z ichiga oladi. Ushbu konstruksiyalar uchun tahlil ularning sintaktik konfiguratsiyalariga, taqqoslay oladigan elementlarning turlariga va ular o'rtasidagi semantik farqlarga qaratiladi. Ushbu konstruksiyalar boshqalarga nisbatan afzal ko'riladigan pragmatik kontekstlar ham

o'rganiladi, bunda rasmiylik, so'zlovchining niyati va kommunikativ effekt kabi omillar hisobga olinadi. Bundan tashqari, notenglik yoki kamchilikni bildiruvchi "不如 (bùrú)" va "没有 (méiyǒu)" kabi konstruksiyalar ham shunga o'xshash qat'iy tahlilga tortiladi. Bu ularning grammatik xususiyatlarini, semantik diapazonini va kamroq daraja yoki kamchilikni ifodalash uchun ishlatiladigan aniq shart-sharoitlarni aniqlashni o'z ichiga oladi. Turli xil taqqoslash konstruksiyalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ularning taqqoslashning turli darajalarini ifodalash uchun qanday qilib yagona tizimni tashkil etishini tushunish maqsadida o'rganiladi. Tahlil, shuningdek, ushbu konstruksiyalarning boshqa grammatik elementlar va diskurs markerlari bilan o'zaro ta'sirini ham ko'rib chiqadi.

Metodologiyaning alohida qismi "更 (gèng)" va "最 (zuì)" ning taqqoslash konstruksiyalari doirasida daraja va miqdor kuchaytirgichlari sifatidagi funksiyalariga bag'ishlanadi. Bu tahlil "更 (gèng)" ning yuqori qiyosiy darajani va "最 (zuì)" ning orttirma darajani qanday ifodalashini o'rganadi. Tadqiqot ularning sifatlar, fe'llar va boshqa ravishlarga nisbatan sintaktik o'rnini, shuningdek, "比 (bǐ)" va boshqa taqqoslash ko'rsatkichlari bilan birgalikda qo'llanilishini tekshiradi. "更 (gèng)" uchun uning aniq taqqoslashlardagi va yashirin taqqoslashlardagi qo'llanilishi farqlanadi. "最 (zuì)" uchun esa uning orttirma ifodalarni shakllantirishdagi roli va uning taqqoslash doirasini belgilaydigan kontekstual omillarga e'tibor qaratiladi. Ushbu kuchaytirgichlarning taqqoslash konstruksiyasining umumiy ma'nosiga semantik hissi, ular taqqoslanayotgan xususiyatning darajasini qanday o'zgartirishi nuqtai nazaridan sinchkovlik bilan ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, "更 (gèng)" va "最 (zuì)" dan foydalanishning pragmatik oqibatlari, ularning so'zlovchining urg'usiga, munosabatiga va taqqoslashning idrok etilgan kuchiga qanday ta'sir qilishini hisobga olgan holda o'rganiladi. Maqsad, "更 (gèng)" va "最 (zuì)" ni xitoy darajalanish tizimining kengroq tushunchasiga integratsiya qilish, bu elementlarning taqqoslash tuzilmalari doirasida darajaning aniq va nozik ifodalanishiga qanday hissa qo'shishini ko'rsatishdir.

Nihoyat, tadqiqot taqqoslash konstruksiyalarining pragmatik va uslubiy xususiyatlariga, ayniqsa darajalanish bilan bog'liq jihatlariga chuqur kirishadi. Bu, ma'lum bir taqqoslash konstruksiyasini tanlashga kommunikativ kontekst, so'zlovchining niyatlari va kerakli ritorik effekt qanday ta'sir qilishini tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Masalan, turli konstruksiyalar odob, rasmiylik yoki hissiy intensivlikning turli darajalarini qanday ifodalashi o'rganiladi. Adabiy matnlarda, jurnalistik hisobotlarda yoki kundalik suhbatlarda ma'lum taqqoslash shakllaridan foydalanishning uslubiy oqibatlari ham ko'rib chiqiladi. Bu korpusdan tanlangan misollarning sifat tahlilini o'z ichiga oladi, ularning kontekstual funksiyalariga va umumiy xabarga ta'siriga e'tibor qaratiladi. Bundan tashqari, kognitiv lingvistik yondashuvga asoslanib, tadqiqot ushbu konstruksiyalar orqali

ifodalangan darajalanishning kognitiv asoslarini o'rganadi. Bu, so'zlovchilar darajadagi farqlarni qanday kontseptualizatsiya qilishi va kategoriyalashtirishi, shuningdek, bu kognitiv jarayonlarning ular qilgan lingvistik tanlovlarda qanday aks etishini tekshirishni o'z ichiga oladi. Tadqiqot darajalanishning aqliy qanday tasvirlanishini va tilshunoslikda qanday kodlanishini tushunish uchun skalyarlik, prototiplar va kontseptual aralashma kabi tushunchalarni o'rganadi. Pragmatik, uslubiy va kognitiv nuqtai nazarlarning integratsiyasi zamonaviy xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalarida darajalanishning qanday amalga oshirilishini yaxlit tushunishni ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqotning metodologik asoslari tavsifiy, strukturaviy, semantik, pragmatik va kognitiv lingvistik yondashuvlarni birlashtirgan ko'p qirrali xususiyatga ega. Keng ko'lamli, zamonaviy xitoy korpusiga tayanilishi empirik qat'iylikni ta'minlaydi va real nutq ma'lumotlarining ham miqdoriy, ham sifat tahlillarini o'tkazishga imkon beradi. Nazariy asoslarni, asosiy "比 (bǐ)" konstruksiyasini, boshqa taqqoslash shakllarini, "更 (gèng)" va "最 (zuì)" kabi daraja kuchaytirgichlarini, shuningdek, ularning pragmatik va kognitiv jihatlarini tizimli tahlil qilish orqali ushbu tadqiqot zamonaviy xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalari doirasidagi darajalanish haqida keng qamrovli ma'lumot berishni maqsad qilgan. Tadqiqot chuqur tahlilga intilsa-da, ba'zi cheklolarni tan oladi: xitoy tilining ulkanligi va dinamik tabiati har bir variantni to'liq qamrab olish imkonini bermaydi; pragmatik va kognitiv jihatlarining talqini esa tadqiqotchi xulosasining ma'lum darajasini o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu cheklarga qaramay, tanlangan metodologiya markaziy tadqiqot savolini hal qilish uchun mustahkam va mos keladi, ilgari yetarlicha o'rganilmagan sohani yangicha va chuqur o'rganishni taklif etadi. Topilmalar taqqoslash konstruksiyalaridagi darajalanishni monografik o'rganish bo'yicha aniqlangan tadqiqot bo'shlig'ini to'ldirish orqali xitoy tilshunosligiga sezilarli hissa qo'shishi kutilmoqda [1]. Shuningdek, zamonaviy tilshunoslik nazariyalari va korpusga asoslangan usullarni qo'llash orqali ushbu tadqiqot til pedagogikasi va kelajakdagi qiyosiy tadqiqotlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot hozirgi xitoy tilidagi taqqoslash konstruksiyalari doirasida darajalanishni ifodalash mexanizmlarini chuqur tahlil qildi. Ilgari alohida monografik tadqiqot mavzusi bo'lmagan ushbu sohadagi ilmiy bo'shliqni to'ldirish maqsadida, "比 (bǐ)", tenglikni bildiruvchi "跟...一样" va "像...一样", notenglikni ifodalovchi "不如", shuningdek, daraja kuchaytirgichlari "更" va "最" kabi konstruksiyalarning strukturaviy, semantik va pragmatik xususiyatlari kompleks o'rganildi. Funktsional grammatika va kognitiv lingvistika nazariyalariga asoslangan holda, keng ko'lamli korpus ma'lumotlari orqali darajalanishning tizimli va nozik jihatlari ochib berildi. Tadqiqot xitoy tilshunosligidagi mavjud bo'shliqni to'ldirib, darajalanishning kognitiv asoslari va

nutqdagi funksiyalarini yaxlit tushunishga hissa qo'shdi. Olingan natijalar til pedagogikasi va kelajakdagi qiyosiy tadqiqotlar uchun muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi, shu bilan birga o'zbek sinologiyasiga ham salmoqli hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

[1] Huang, C.-T. James, Li, Yen-Hui Audrey, & Simpson, Andrew. Xitoy tilining sintaksisi. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

[2] Li, Audrey, Simpson, Andrew, & Tsai, Wei-Tien Dylan (Eds.). Xitoy tilshunosligi tadqiqotlari: Professor C.-T. James Huang sharafiga bag'ishlangan ilmiy ishlar to'plami. Leiden: Brill, 2021.

[3] Li, Mengmeng. "Xitoy qiyosiy konstruksiyasi 'bi' ning semantikasi va pragmatikasi." Xitoy Tilshunosligi Jurnal, jild. 49, son. 1, 2021, bet. 1-38.

[4] Wang, Yujia, & Li, Xiaoli. "Xitoycha 'bi' bilan qiyosiy konstruksiyalarining kognitiv lingvistik tadqiqoti." Kognitiv Lingvistika, vol. 32, no. 4, 2021, pp. 695-728.

[5] Zhang, Jing. "Xitoy qiyosiy konstruksiyalarida darajani modifikatsiya qilish." Tilshunoslik, vol. 257, 2021, 103076.

[6] Chen, Yujie, va Li, Yanhui. "Mandarin xitoy tilidagi salbiy qiyosiy konstruksiyalarning sintaksisi va semantikasi." Sharqiy Osiyo Lingvistikasi Jurnal, jild. 30, son. 1, 2021, bet. 1-35.

[7] Liu, Yujia. "Xitoy qiyosiy konstruksiyalarining 'gen...yiyang' bilan pragmatik funksiyalari." Pragmatika, vol. 32, no. 2, 2022, pp. 207-230.

[8] Xu, Yating. "Mandarin Xitoy tilidagi daraja ravishlarining sintaksisi va semantikasi." Xitoy Lingvistikasi Jurnal, vol. 48, no. 2, 2020, pp. 301-330.